

УДК: 327(497.11)''19/20''

Примљено:

20. 04. 2009

Прихваћено:

15. 06. 2009

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година V, vol. 5

Број 1-2/2009.

стр. 77-112

*Милош Кнежевић**

СРБИЈА НА ЗАПАДНО-ИСТОЧНОЈ ВЕТРОМЕТИНИ

Српска политика између вестернизма и русофилије

Резиме

Принципијелни руски став поводом неразрешеног проблема статуса Косова и Метохије помаже Србији у њеним дипломатским напорима да мирним и правним путем реинтегрише Покрајину у свој државни састав. Али, руска подршка Србију ставља пред тежак задатак профилисања властите спољнополитичке оријентације и прецизирања сопственог геополитичког положаја. Под претпоставком изостанка руске подршке српским реинтеграционим напорима поводом КиМ, српске тежње ка евроатлантским интеграцијама би вероватно биле снажније оправдаване. Овако, руска подршка Србији гради нову ситуацију у којој проалбански настројене западне земаља оспоравају базичне српске тежње, а Русија те тежње подржава. Са Русијом у дипломатској позадини и на отвореној међународној сцени, Србија више није усамљена земља без саговорника, партнера и савезника. Русија поводом проблема Косова несумњиво пружа подршку Србији, али наизглед истоветан српско/руски став тим поводом није у потпуности лишен извесних недоумица. То се, пре свега, односи на потребу српске стране да што боље разазна констелацију стварних пријатеља и противника и реалних могућности збирне „и-и политике“, коју читава слоган „И Европа, и Косово“. Уз то, руска по-

* Институт за политичке студије, Београд

дришка Србији очигледно захтева и одређени напор српске стране у праћењу и придржавању начела међународног права и политичког морала на висини оних стандарда које је поставила Русија у путиновској етапи обнове глобалне моћи и повећаног утицаја у Европи и на Балкану. Наречени напор је исказан у слогану-препоруци да „Руси не могу бити већи Срби од Срба“, или, да би „Срби, свакако, требало да буду већи Срби од Руса!“

Кључне речи: Србија, Русија, Европска унија, статус Косова, сецесија, спољнополитички поучак, евроинтеграције, еквилибранса, неутралност

Да ли се Србија и Русија уопште налазе у симетричном, узајамном и узвратном положају? Има ли било какве прихватљиве сразмере, или је то само овдашња разбокорена политичка и геополитичка фантазма? Симулација односа превеликог руског и премалог српског; глобално утицајног и локалног, коме из дана у дан опада значај; дочаравање заједничког рода, словенског „братства“ без стварног јединства националних варијација; симулакрум српско/руских саосећања и узајамности, која јењавају или су одавно ишчилела.

1. Русофилна Србија на сталној адреси ултиматума

Од како постоји у независном и модерном облику, Србија се саживљавала са споља наметаним захтевима и уценама. Уз бројна одупирања и сукобе, али и местимична саглашавања и повиновања, Србија је покушавала да опстане и устали се на европској позорници независних земаља. Новија историјска дешавања су показала да је Србија изложена, у неку руку изазовна, а тиме и *ризична држава*, којој се лако изричу упозорења, заповести и претње. Србија у последња два века сопствене повести поседује дугу листу условљавања и уцењивања. Поменимо само беспоговорне ултиматуме: 1914, 1941, 1948, 1991, 1999. и оне у периоду од 2000. до данас. Многи од наведених представљали су локални, па и европски и светски *casus belli*.

Изгледа да Србија ни у једном часу није била довољно велика и снажна да одврати интересенте за њено умањење и нестанак од насртљивости, али ни довољно мала и слаба да се помири и покори усуду стално угрожаване и *нападане*

земље. У тежњама предупредујућег одвраћања Србија није успевала ни пре стварања Југославије, ни у Југославији, ни после нестанка Југославије. Србија се, наиме, суочавала са злослутним ултиматумима и као прва *предјугословенска Србија*, и у првој и другој Југославији, и као трећа Југославија, и напоследку као друга, *постјугословенска Србија*.

Историја је показала да су ултиматуми уручивани Србији били или непосредни узрок великих светских и регионалних сукоба и ратова, или њихов ланчани плод.

У скоро свим екстремним и ултимативним ситуацијама у којима се наша Србија, учествовала је и Русија (као Царска Русија, или као Совјетски Савез). И то пет пута 14', 41', 91', 99'. и после 2000. Русија је то вазда чинила на страни Србије, тј. Југославије, а само једном, 1948, против тадашње Титове Југославије. Зашто не рећи: претежна руска, односно совјетска улога историјски се очитовала у савезништву, помоћи и заштити Србије у Југославије.

Отуда су се на матрици великих очекивања, али и конкретне подршке и помоћи, у Србији и на српском простору уопште, развиле својеврсне симпатије према Русији. Те симпатије су се на нивоу колективне свести обликовале као носталгија и љубав према Русији – *русофилија*. Русофилни осећаји код Срба саобразни су традицији наклоности према Истоку, православљу и словенству. Антитетички, топло/хладни осећаји дели су Србе на политичке таборе, али ти табори нису одједном и заувек заузимали једностране положаје. И међу источњацима и међу западњацима догађала су се преусмерења, заоштравања и ублажавања ексклузивних оријентација. Штавише, дешавали су се и парадоксални интелектуални спојеви, политички и партијски синкретизми, хибридна свест не само на изглед, него и у стварности сасвим супротних, па и искључивих наклоности.¹

Тога је, помало пристрасно, свестан и немачки историчар Холм Зундхаусен, који је у анализи последње четвртине

1 Као пример одиста комплексног и тешко помирљивог филично/фобичног политичког менталитета може да послужи љотићевска идеологија. Љотићевци су, наиме, убеђени патријархални православци и светосавци, истовремено германофили и русофили, али и совјетофоби и англофоби. Уз то, љотићевска идеологија је претпоставља идеје тадашњег новог европског поретка, па су љотићевци, условно речено, и новоевропљани, али и традиционални источњаци и нарочити западњаци.

19. века установио да је политичка елита Србије остала располућена на једно асутрофилско и једно русофилско крило. „Ова подела, која се у великој мери поклапала са деобом на ‘западњаке’ и ‘антизападњаке’, ‘европљане’ и ‘панслависте’, одређивала је, све до првих година 20. века, српску политику и условила веома жестоке сударе. Док је панславизам увек остајао један елитистички феномен, русофилија је наишла на одјек у широким слојевима становништва.“²

Овове се може додати једно нешто савременије разматрање. Пропитујући однос *русољуба* и *русомрзитеља* у контексту „свих српских подела“³, писац Душан Ковачевић дочарава карактеристичан призор: „‘Русофили’ слушају оптужбе ‘плаћеника’, климају главом, и пуше - немају намеру да се ослободе ‘старих, лоших навика’, и кроз облаке дима подсећају - набрајају злочине који су нам учињени само у 20. веку, од тог ‘западног, цивилизованог света’: бомбардовали су нас и убијали од 1914. до 1918, па до 1941. до 1944. па 1999, у време кад нико није (глобално) ратовао, па, сад, - 2008. покушавају да легализују криминално отимање Косова и Метохије, са већ пруженим канцама према Републици Српској и Војводини.“³

2. Помагања и одмагања

Бројни историјски примери предочених српско/руских односа указују на њихов нелокални, у сваком случају изразито европски и, заправо, глобални карактер. Србија је управо у Русији тражила и проналазила главни ослонац у борби за потпуно ослобођење од вазалног и аутономог положаја у оквиру Турског царства. Србија је то чинила још од времена Првог и Другог српског устанака 1804. и 1813, успостављања наследне Кнежевине 1830. и, најзад, од 1856. до Берлинског **конгреса** 1878. и стварања Краљевине Србије.⁴ Исти позитив-

2 Зундхаузен Холм, *Историја Србије од 19. до 21. века*, глава „Политизовање ‘народа’: ‘русофилија’ версус ‘аустрофилија’ (1878-1903)“, стр. 220, Клио, Београд, 2008.

3 Ковачевић Душан, *20 српских подела (Срба на Србе)*, глава „2. подела: происточни и прозападни“, поглавље „Да ли је лепши излазак или залазак сунца“, стр. 28-29, Компанија Новости-Нин, Београд, 2008.

4 О томе: Терзић Славенко, „Идејни садржај и стратегија руске балканске политике (1856-1914)“ часопис *Меридијани*, тема броја *Руска политика на Балкану*, бр. 1, 1999, стр. 39-43.

ни карактер српско/руски односи задржали су и у наредном периоду, од 1878. до 1914.⁵

- 1) 1918. је, између осталих узрока, и због заштитничког уласка у Велики рат са Немачком и Централним силама 1914, дошло до *пропасти Руског царства*. Отуда је потекла јељциновско/козирјевска бојазан да би одсуднија руска помоћ Србији/Југославији 1991-1995-1999. могла да изазове већ виђени ефекат пропасти, овога пута постсовјетске и посткомунистичке Русије;
- 2) 1941. Краљевина Југославија је, иако кратким *Априлским ратом*, ипак пролонгирала остварење нацистичког плана *Барбароса*, да би потом снажним герилским покретима „иза немачких леђа“ олакшала посао Црвеној армији. У томе је апсолутно предњачила југословенска и српска компартија.⁶ На тој основи се изводе савремене аналогije о српско/југословенској заслуги *куповине времена* преко потребног за руски опоравак и снажење. Као што су се некада армије Вермахта „загубиле“ у леденој руској зими на источном фронту, тако се, отприлике, савремени Запад, због изнуђене Балканске одисеје, „заглавио“ у својој планираној експанзији ка руском Истоку;
- 3) 1948. у првом нескривеном идеолошком, политичком и компартијском сучељавању, отворена је *бреша за раскол* у до тада компактном комунистичком покрету и зачета Титова ванблоковска политика не-сврставања. Тај догађај је, упркос Хрушчовљевих дестаљинизујућих реформи и извињења, многе Русе подсећао на југословенску (српску) непоузданост и „неверство“⁷.
- 4) 1991-1995. током сецесионих сукоба у Југославији, владајуће структуре већ разложеног СССР-а, под но-

5 О томе: Поповић Б. Никола, „Подударност интереса Русије и Србије (1878-1914)“, наведени часопис, стр. 43-48.

6 Петрановић Бранко, Даутовић Сава, *Југословенска револуција и СССР (1941-1945)*, глава „Идентификација са судбином СССР-а (1941-1942)“, Научна књига, Београд, 1988, стр. 51-137.

7 О томе: Зундхаузен Холм, *Историја Србије од 19. до 21. века*, глава „28. јун 1948: од стаљинизма до ‘југословенског посебног пута’“, Клио, Београд, 2008, стр. 382-387.

вим именом и у измењеном геополитичком облику, осим апстрактне солидарности и минималних дипломатских потеза, нису пружиле очекивану помоћ српском чиниоцу који је очајнички деловао на интегралистичкој платформи. Узрок томе налазио се у горбачовљевском еху Јељцинове наивне кооперације са западним силама, суздржаној еквидистанци према свим јужнословенским народима и њиховим предводништвима, на осамостаљења, и, напослетку, анимозитету према Слободану Милошевићу;

- 5) Слично се поновило марта-јуна 1999. године, током тромесечне агресије НАТО-а на СРЈ, која се догодила у последњој години Јељциновог председниковања и, ко зна, можда и убрзала његов одлазак. У отвореном конфликту, тј. ваздушном нападу НАТО на СРЈ, Русија није на одговарајући начин помогла нападнуту земљу. Осим демонстративне солидарности Јевгенија Примакова,⁸ већине посланика Руске думе, високих официра, свештеника, уметника и интелектуалаца, и, наравно, огромне већине грађана Русије,⁹ ефективна војна помоћ Србији и Југославији је изостала;
- 6) Напослетку, путиновска Русија (2000-2008) одлучно је стала на страну СРЈ, привремене ДЗСЦГ и, на концу, Републике Србије, пре свега у решавању проблема будућег статуса покрајине Косово и Метохија.

3. Милошевићевска свеузрочност

Тамо где се, и поред замршености и неразумљивости појаве, по сваку цену настоји на само једном узроку, тај „пронађени узрок“ обично није „узрочан“, то јест тачан. Аутор оваква персоналистички редуktivна, а самим тим и погрешна схватања у разумевању раздобља назива *милошевићевском свеузрочношћу*. Милошевићева „постхеројска“, хашка

8 Примаков Јевгениј, *Осам месеци плус*, део „Запад и ми“, глава „Петља“ над Атлантиком“, стр. 148-156, и „Опет на нишану - Косово“, ИГАМ, Београд, 2003, стр. 156-175.

9 Преглед манифестација солидарности руских удружења и појединаца са Србијом и Југославијом, дала је: Гускова Јелена, *Југословенска криза и Русија. Документи, факта, коментари (1991-1995)*, глава „Апели, позиви, писма“, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1996, стр. 297-329.

и постхашка свеузрочност, ма колико некада одиста била драмски узбудљива и убедљива, у постмилошевићевском часу, свакако, више нема интерпретативне чари као у раздобљу његове владавине.

Ипак, и поред промењених околности, још увек има умишљених тумача прошлости који и непрошлу садашњост своде под застареле схеме и превазиђене узроке, за које су озбиљно уверени да и даље делују. При том се заступници конспиролошких образаца могу пронаћи у обе групе супротстављених тумача читавог Милошевићевог раздобља и наслеђа. Може се рећи да они то чине применом обрасца „завером на заверу“, чак и у случајевима када, на први поглед као декларисани „транспарентисти“, са индигнацијом одбијају сваку помисао на ирационални приступ догађајима. Поменуто се, наиме, може препознати и међу „рационалним тумачима“ „ирационалних тумачења“ октобарског преврата.¹⁰

Будући да је у свом времену, у коме је играо кључну улогу, Милошевић практиковао околишностичку политику моћи у опортуном облику *властизма*, без конзистентне идеолошке подлоге, његово „идеолошко“ наслеђе више није лако читљиво, а тиме ни лако применљиво.¹¹ Ипак, са сигурношћу се може рећи да је у настојању да сачува југословенску и српску државну целину, на сопствени начин и у полукардељевском облику у коме ју је замишљао, Милошевић ушао у сукоб са западним земљама без стеченог ослонаца у другом полу моћи који у јелџиновском часу, буди речено, више није постојао. Да ли је у питању била неспособност уочавања битних трендова у међународним односима, лоша процена стварног односа снага, илузије о могућим и немогућим савезницима и савезима - остаће историји и историчарима да просуде.

4. Милошевићев поучак

10 О томе како један заклето антиконспиролог сагледава конспиролошке образце тумачења, видети: Бајфорд Јован, *Теорија завере. Србија против „Новог светског поретка“*, глава „Теорија завере и пренос власти у октобру 2000.“, Београдски центар за људска права, Београд, 2006, стр. 224-230.

11 О томе детаљније: Кнежевић Милош, *Подељена моћи. Огледи из политикологије превишепартијизма*, глава „Милошевићево раздобље. Изгубљени простори – прошла времена“, поглавље „Властизам као идеологија“, Нова српска политичка мисао, Београд, 2006, стр. 39-40.

Да ли је Слободан Милошевић имао икакву претходно састављену формулу или поучак, идеолошко предубеђење или, можда, визију унутрашње и спољне политике Србије и Југославије? Чак иако такву формулу није у потпуности изградио, не може се оспорити да је током своје власти читав низ година био у самом средишту међународне пажње, а тиме и у вртлозима интернационализовања југословенског и српског проблема. Да ли Милошевићево раздобље поучава својим историјским садржајем, или то пре свега чини Милошевић као политичка личност, својим политичким порукама и опорукама? Да ли је Милошевић био само објект или и одлучујући субјект, тј. битан актер догађаја, остаје да се истражује и тумачи.

Описујући владарске инстинкте Милошевићевог узор-претходника Тита, политиколог Винко Ђурић је запазио да је Јосип Броз „знао да процени када и ко утиче на његове одлуке у већој мери од њега самог. Чим би приметио да његово окружење превише утиче на политичке одлуке које доноси, мењао би га.“ Ђурић потом закључује: „Милошевић није поседовао тај дар јер је многе стратешке одлуке мењао после разговора са супругом Миром Марковић. Исте проблеме је имао Горбачов са Раисом и Јељцин са ћерком Татјаном Дјаченко.“¹² Но, и поред супружничке интеракције и синергије у власти, по уверењу многих, Милошевић је један од последњих, а - по извесним мишљењима - засада и *последњи самостални политички актер* овог поднебља.¹³ Уз ово је потребно да се дода, да ако је поменута самосталност у сецесионим условима имала одређену историјску и политичку вредност, њена цена је свакако била изузетно висока.

У науци и практичној политици постоји сагласност да су последице владавине Слободана Милошевића у Србији и

12 Ђурић Винко, *Путинизам. Историја - теорија - пракса*, глава „Председников лични утицај на формирање новог система владајућих идеја“, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 17.

13 Да ли је или није, остаје отворено питање? У том смислу је од извесне помоћи класификација политичких лидера коју даје Винко Ђурић. Он сматра да политиколошко становиште подразумева бар три врсте лидера: „Личности које теоријски креирају и практично реализују стварност; председнике и лидере политичких партија и покрета који само реагују на догађаје који их сустижу и лидере који делују под великим утицајем разних интересних група, пре свега оних интересних група које су их довеле на власт.“ Наведено дело, стр. 14.

Југославији у много чему пресудне за садашњи међународни положај Републике Србије.

Милошевићево раздобље се у пуној мери поклапало са владавином Михаила Горбачова и Бориса Јељцина, а у недугом времену и са почетком првог председничког мандата Владимира Путина. *Милошевићевизам*, као унутрашања и спољнополитичка пракса је, дакле, коинцидирао са *горбачовљевизмом*, читавим раздобљем *јељцинизма* и, краткотрајно, са раним *путинизмом*.

Са становишта самеравања конкретних историјски токова, те начина и облика владања, ипак су уочљиве извесне разлике. Горбачов се, рецимо, у односу на Милошевића, већ налазио на самом совјетском врху и нешто раније отпочео тзв. *перестројку*, и како се убрзо показало - *растројку*.¹⁴

С друге стране, Милошевић ну у једном часу није био прихваћен као „аутентични“ југословенски вођа (нешто као „нови Тито“ или „Слоба после Тита“?), већ само као непожељни српски представник у српској и југословенској драми. Док се руски председници разних фаза нису натурали као лидери било какве неосовјетске творевине, дотле је Милошевић настојао да буде неприкосновени лидер постјугословенске Србије и прихваћени вођа српско/црногорске државе у облику смањене Југославије.

5. Напорна сецесиона петолетка

Битну фазу Милошевићеве владавине (1991-1995) обележило је заоштравање сукоба са западним земљама и српско/југословенско одупирање њиховим плановима за деобну реорганизацију јужнословенског простора.

Угледна правница Смиља Аврамов сматра да криза у Југославији није имала истоветне узроке као она која је потресла Европу, у предвечерје хладног рата и првим постхладноратовским годинама, јер су источноевропске земље

14 Руски аутор Сергеј Кара-Муза је уочио неколико кључних стереотипа о перестројки, које је у разним етапама рушења СССР-а пласирала и пропагира-ла антисовјетска опозиција. По Кара-Музи у њих спадају: 1/ антидржавност; 2/ углага државе експлоататора; 3/ повластице и корупција номенклатуре; 4/ ускраћени народ; 5/ криминално мишљење; 6/ изавивање страха од глади и манипулација свешћу. Видети: Кара-Муза Сергеј, *Манипулација свешћу*, књига друга, глава „Метафоре и стереотипи перестројке“, Преводилачка радионица „Росић“ - ИП „Никола Пашић“, Београд, 2008, стр. 663-741.

1989/90. биле суочене са проблемом преласка из социјалистичког система дириговане, планске привреде, у капиталистички систем тржишне економије. „Насупрот томе, на тлу Југославије догодила се реприза једне историјске драме - оне из 1941. Била је то, у ствари, победа поражених снага у Другом светском рату, које су овога пута нашле савезнике у ‘демократским’ круговима Запада. Српски народ се нашао у шоку; била је то трећа изгубљена битка у његовом двестагодишњем савезништву са демократским Западом: 1941, 1945, 1991.“¹⁵

С друге, противничке стране гледано, све веће недаће на Балкану такође су значиле нове неприлике међу чланицама западних алијанси – ЕУ и НАТО. Заmrшени јужнословенски сукоби су постали предмет интернационализовања, а евроамерички умешачи су одреда стали на страну отцепљених република.¹⁶ Тиме је Србија остала без „традиционалних савезника“ и запала у изолацију. Изопштење из тзв. међународне заједнице Србија није својеволјно изабрала, Србију су осамиле „пријатељске“ силе из ближег и даљег окружења.

Сагледавајући далекосежне учинке дуговремених геополитичких константи, политиколог Момчило Суботић сматра да је разарање Југославије уследило, пре свега, због декомпоновања српских земаља и распарчавања српског чиниоца као „предстраже“ руског утицаја на Балкану и Медитерану или, како каже: „Као ‘продужене руке’ Русије, њене ‘стратешке резервне земље’“. „То је разлог“, истиче Суботић, „да се српски етнички простор третира као ‘неорганизовани простор’, па су на њему формиране антисрпске државне творевине, а уништавају се или отимају легитимне и легалне српске државе: РСК, РС и Косово и Метохија, које су се као ‘гериле’ испречиле америчком и ватиканско-германском експанзионизму према Истоку.“¹⁷

15 Аврамов Смиља, *Алтернативни модел светске заједнице. Цивилно друштво и невладин сектор*, глава „Проблем Југославије“, Нова Европа и Евро, Београд, 2005, стр. 64.

16 Немачки историчар Холм Зундхаусен је читаво раздобље етнонационалних, религијских, грађанских и територијалних сукоба 1991-1995. назвао „косовским временом“. Зундхаусен Холм, *Историја Србије од 19. до 21. века*, глава „Поново је косовско време”: ратови деведестих година“, Клио, Београд, 2008, стр. 449-493.

17 Суботић Момчило, *Српско питање данас*, глава „О формули К=К“, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 180.

У сецесионим етапама рата у некадашњој Југославији (1991-1995), Јељцинова администрација се држала (пре)обавриво и на подједнакој раздаљини од свих сецесијом захваћених југословенских народа.¹⁸ Изврсни балканолог, руска историчарка Јелена Гускова уверена је у нешто сасвим друго: „Мислило се како Русији не треба објашњавати ко је у праву, а ко кривац. Мислило се да Русију не треба убеђивати да заузме објективан став. Мислило се како ће Русија помоћи да се очува Југославија, јер се и сама Русија налази у сличној ситуацији. Међутим, понашање Русије је у највећој мери било неочекивано за Србију и Црну Гору, пошто је њен став био недоследан, несамосталан и није водио рачуна о руским националним интересима. Објективно, Русија је од самог почетка заузела антисрпски став.“¹⁹

На извештајан начин, званична руска неувиђаност и неосетљивост према српским и југословенским јадима, биле су постсовјетски дуг анархисти Бакуњину и комунистима Троцком, Лењину и Стаљину, и њиховом схватању јужнословенског устројства совјетских република. После Вилсоновог версајског начела „самоодређења европских народа“,²⁰ совјетски принцип националног самоопредељења и аутономије био је уграђен у темеље авнојског концепта југословенског федерализма.

Југословенска компартија је пригрлила политичко „вјерују“, које је прогласио Лењин у брошури „О праву нација на самоопредељење“ из 1917. године. На четвртном конгресу Коминтерне у Дрездену 1928. оформљено је становиште о

18 Штавише, исказана су бројна мишљења да Русија није увек, па чак ни претежно, била благонаклона према Србима. Историчар Александар Тимофејев истиче да: „Спада у домен митова и наводна присност руских веза са Србијом. Односи са Црном Гором, Босном и Хрватском нису гори, ако нису и бољи, од оних који су се успоставили између Москве и Београда.“ Тимофејев Александар, „Митови о Русији и динамика развоја руских спољнополитичких интереса на западном Балкану“, стр. 48, Трећи извештај пројекта *Праћење руско-српских односа*, Isac fond. Доступно на адреси: www.isac-fond.org

19 Гускова Јелена, *Историја југословенске кризе 2. Криза 1990-2000*, глава „Поуке историје, ИГАМ, Београд, 2003, стр. 257-258.

20 О томе у ширем смислу: Wilson Woodrow, *Nova sloboda (The New Freedom), Poziv na solobođenje plemenitih narodnih snaga*, str. 149-159, Knjižara Vabič, Zagreb, 1920. Даље: Seton-Watson Hugh, *Nacije i države. Ispitivanje porijekla nacija i politike nacionalizma*, глава „Evropa pokreti za nacionalno jedinstvo“, poglavlje „Jugoslaveni“, Globus, Zagreb, 1980, str. 139-148.

великосрпској пошаст и Југославији као „трулој версајској творевини“. Бољшевичко виђење Краљевине Југославије сводило се на познату метафору „тамнице народа“. Од тада је тињала идеја о стварању више малих јужнословенских комунистичких република, на основу класног и националног самоодређења. Како је запазио Момчило Суботић, управо на том основу је конституисана прво Руска Федерација 1918, а онда и СССР 1922. године. Суботић наводи да је „Лењинов став о праву на самоопредељење до отцепљења преузет и садржан у свим југословенским уставима од 1946. до 1974. године.“²¹

Федерална Југославија се много касније одиста поцепала на јужнословенске лимане и федерате, додуше не у дословном комунистичком, тј. самоуправном и совјетском већ у реверзибилном, рестаураторско-транзиционом и посткомунистичком облику. Свеједно, совјетски федерални концепт јужнословенског партикуларног „самоорганизовања“ и одржављења остварен је у камуфлираном виду управо у првој фази јелџинизма, можда чак и без Јелџицнове пуне свести о стварном смеру и природи историјских токова на југословенском простору.

б. Агресија и окупација

У трећој и последњој фази Милошевићеве владавине (1995-2000) била је саобразна друга, такође завршна фаза владавине Бориса Јелџина. Негативни резултати геополитичког разлагања СССР-а и СФРЈ су већ били видљиви, али и неједнаки домети и раскораци, такође.

У последњих пет година владавине, од новембарског самита ратних вођа у Дејтону 1995. до септембарско/октобарског губитка власти 2000. године, Слободан Милошевић није успео да се приближи западним силама и постане прихватљив актер политичких збивања. Штавише, иако је одмах по Дејтону проглашен за „фактор мира и ситабилности у региону“, недуго потом намакнута му је претходно скројена образаина одбојног локалног диктатора.

21 Суботић Момчило, *Новија српска политичка историја*, глава „Сецесија у режији великих сила“, поглавље „Селективан приступ праву на самоопредељење“, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 107.

Упоредо са подршком опозицији у Србији, западне земље су поступно али незауостављиво отварале другу фазу реконструкције постјугословенског региона. Наравно, радило се о фази Б продужене сецесије, овога пута на територији саме Србије (са Црном Гором). Заоштрено је питање косовских Албанаца, на провереној матрици „заштите“ њихових тобоже угрожених и оспорених индивидуалних и колективних права, уз све јаче претње интервенцијом.

Милошевићев режим у Србији је запао у стеге економске и политичке изолације које су западне земље примениле као финалну ефикасну меру пред отворену агресију на СРЈ. Агресија НАТО на трећу Југославију се потом одиста и догодила.²²

Милошевићеви спољнополитички напори да пронађе савезнике у Европи и свету нису уродили плодом. Замисли стварања извесне источноевропске или балканске геополитичке и државне асоцијације, у часу пуног западног тријумфа и инертног и малодушног јељцинизма, падали су у воду.²³

У западним круговима српске замисли стратешких и тактичких савеза и државних конфигурација изгледале су не само анахроно, него и фантазмагорично. Све оно у шта се очајнички уздао српски естаблишмент и одређени интелектуални слојеви у Милошевићевом раздобљу - *словенство, панславизам, словенофилство, православље*,²⁴ *византијска баштина, русофилија*,²⁵ *источњааштво* - у том часу није било функционално. У ствари, пре је спадало у домен сентимената и историје неостварених интеграционих идеја него у делотворне политичке вредности.²⁶ Нешто касније, чак и после

22 О томе у целини: „НАТО геноцид над српским народом. Десет година од бомбардовања“, тематски број часописа *Двери српске*, бр. 41, 1/2009, стр. 1-96. Такође: *Сведочанства о улози Војске Југославије у одбрани СР Југославије од агресије НАТО 1999*, Клуб генерала и адмирала Србије, Београд, 2009.

23 О томе: Јовановић Владислав, *Рат који се могао избећи. У вртлогу југословенске кризе*, глава „Фантом југословенско-грчке конфедерације“, стр. 198-201, Нолит - Киз алтера, Београд, 2009.

24 Видети, на пример: Радуловић Марко, *Економска унија православних балканских земља*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1998.

25 О обрнутом, не русофилом, већ скептичком односу спрам историјских веза Србије и Русије, видети: Игњатовић Јаков, „Шовинизам руски у Срба“, *Публицистички списи*, стр. 67-82, друга књига, Нови Сад - Приштина, 1989.

26 Политиколог југоносталгичних и грађанистичких склоности, Слободан

2000, у јеку *досомахије*, у политичком и културном животу Србије остаће упорни заговорници предочених идеја.²⁷

На руској политичкој и културној сцени поменуте замисли обједињавања и узајамности словенских а, онда, и руског и српског народа у источноевропском контексту, имале су симпатије и подршку како међу грађанима, тако и међу интелектуалцима, књижевницима и уметницима, традиционалне, националне и патриотске оријентације. Подршка, додуше, није изостајала ни у војним и црквеним круговима и, нарочито, међу депутатима Руске думе. Но, све то није било довољно за промену одбојног става Јељцинове администрације према југословенском и српском питању.

Иако симболички важна, улога Русије у расплитању југословенског, српског и косовског чвора у том часу није била делотворна. Клинтонова администрација је придавала тек минималну важност руским реакцијама, третирајући Јељцинову политичку без/вољност у димензијама реалних учинака, који су на спољнополитичком плану били мали. Западњаци су правовремено уочили да Бориса Јељцина не красе врлине борбености и чврстине, па су своје потезе градили на сазнању о колебљивости, а местимично и хировитости његовог председниковања.

Некооперативна Милошевићева Србија је сметала Јељциновој кооперативној Русији. Зато таква Србија и таква Русија, и поред обостраних русофилних и србофилних илузија, нису могле искрено да сарађују. Традиционална узајамност и симпатије су међу огромном већином грађана обе земље несумњиво постојале, али политички нису узвраћане.²⁸ Ру-

Инић се, чак, наругао било каквој идеји проистичног преусмерења: „Амбиција Србије да буде део новог Истока кроз наводни мултиполаризам карикатурално подсећа на настојања некадашњег иранског шаха Резе Пахлавивија да обнови Перзијско царство.“ Инић Слободан, „Србија као затворено друштво: инсуфицијенција транзиционих могућности“, зборник, *Потенцијал за промене*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2002, стр. 41.

27 Писац, сликар и публициста Драгош Калајић ће 2005. у шпенглеровском и деголовском духу писати: „Европска империја од Рејкјавика до Владивостока, сушта супротност ЕУ, доиста нема алтернативе у условима слома цивилизације Запада. Ваља прекинути белосветско исцрпљивање у смицалицама једног потпуно трулог политичког система, окупити најбоље и припремити програм великог усправљања Србије из рушевина.“ Драгош Калајић, „Светлост словенофилске визије“, недељник *Огледало* стр. 25, 8. јун 2005.

28 О томе: Кнежевић Милош, *Крстарећа демократија. Агресија НАТО на Југославију 24. март – 11. јун 1999*. глава „Руско-српске чежњиве скривалице“, ДП „Ђуро Салај“, Београд, 1999, стр. 143-159.

сија се, заправо, стратешки и епохално повукла са Балкана и препустила слободу раскрајања јужнословенских граница западним интервенционистима. Русија не само да није ре-аговала на увођење санкција и ембарга према СРЈ, него се 1992. солидарно придружила западним казним мерама. Није остала ни трунка од толико жељене словенске солидарности.²⁹ Неповољна ситуација се није битно променила ни после споразума у Дејтону (1995), а ни уочи кобне 1999. године.³⁰

Напослетку, 1999. године, у кулминацији сукоба СРЈ и западних земаља, када је из Београда стигао захтев да Србија уђе у савез са Русијом и Белорусијом, званична Москва се, и поред многобројних протеста уприличених широм Русије у прилог Србије, оглушила и ћутала.³¹ Све што је учињено ради умирења домаћег јавног мњења тичало се изненадног десанта руских специјалаца на аеродром Слатина код Приштине у јуну 1999. године. Јељциново манифестовање тобожње бриге - и ништа више!³²

Са накнадне тачке гледишта, лако је видљиво да су се одласци са власти Милошевића и Јељцина у временском смислу готово поклопили. Владимиру Путину је, заправо, преостало да се опрезно осведочи у последњи деветомесечни интервал сплашњавања Милошевићевог председничког мандата (од јануара до превремених избора септембра/октобра 2000) Очигледно да је послератно време, тј. непуних годину и по Милошевићеве власти, битно зависило од резултата за-

29 О томе да ли је уопште могућа било каква узајамност и јединство православних Словена пише: Милошевић Зоран, *Куповина државе*, глава „Да ли је могуће јединство православних Словена?“, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 129-143.

30 Кнежевић Милош, *Косово – дан после. Косметске теме II*, глава „Уочи посете Слободана Милошевића Борису Јељцину. Све већа опасност од сукоба“, Ривел Ко, Београд, 2007, стр. 95-108.

31 Занимљиво је да се поједини српски интелектуалци још увек залажу за српско/руски државни савез. Међу њима свакако предњачи историчар Веселин Ђуретић, који идеју руско/српске државе често истиче у медијима. Видети: Ђуретић Веселин, „Конфедерација Русија-српске земље - једини је спас за српство“, дневник *Глас јавности*, 9. мај 2008. Од истог аутора, такође: „Руска база прави равнотежу“, интервју, дневник *Глас јавности*, 7. јул 2008.

32 О руском војном и безбедносном присуству на ораћеним јужнословенским просторима, видети зборник: *Руски миротворци на Балкану*, Друштво српско-руског пријатељства и руске дијаспоре, Руска Академија наука - Центар за изучавање савремене балканске кризе, Нови Сад, 2007.

падне агресије на СРЈ и чињенице да је из Србије извлашћено Косово и Метохија. Без обзира на тадашња и садашња тумачења исхода тромесечног сукоба СРЈ и НАТО-а, и то да ли се исход тог сукоба тумачи као пораз, победа или и као пораз и победа, голим оком је постало видљиво да је Србија потпуно истиснута са територије своје јужне покрајине.

7. Увиђање проблема Косова

Зоран Ђинђић није дошао на политички врх одмах после Милошевићевог силаска са власти, јер се на формалом врху двојне федерације уместо њега обрео Војислав Коштуница. Спочетка, дакле, један од првака ДОС-а, Ђинђић није изгледао, нити био свемоћан. За разлику од Јељцина који је предложио Путина за наследника, Милошевић, сасвим разумљиво, није предложио ни Коштуницу ни Ђинђића. О Зорану Ђинђићу Слободан Милошевић је имао најгоре, скоро презриво мишљење. У свом предпоследњем говору, само три дана пре губитка власти, Слободан Милошевић је јавности назначио да ДОС заступа интересе влада које су носиоци притисака на Југославију. „Њен стварни шеф није њихов кандидат за председника државе. Њен дугогодишњи шеф је председник Демократске странке и сарадник војне алијансе која је ратовала против наше земље. Он своју сарадњу са том алијансом није могао ни да сакрије. Уосталом, читавој нашој јавности је познат његов апел НАТО да се Србија бомбардује онолико колико је неопходно да би се њен отпор сломио.“³³

Потребно је рећи да Зоран Ђинђић формално није био први човек ДОС-а, мада се по извршеном преокрету, после 2000, врло брзо изборио за челно место у српској политици. Да би постао политички лидер Србије, Ђинђић је морао да умањи рејтинг и помрачи славу Коштунице и Драшковића, што је убрзо и урадио.

Зоран Ђинђић је, дакле, у поретку моћи нетестаментално, у постизборном преокрету и прерасподели снага, наследио Слободана Милошевића, манифестно одбацујући *милошевићевство*. Оповргавање Милошевићевог политичког наслеђа у свим могућим сферама подразумевало је отклањање

33 Милошевић Слободан, *Прилог историји двадесетог века*, „Обраћање грађанима пред други круг председничких избора, 2. октобра 2000.“, Трећи миленијум, Београд, 28. јун 2008, стр. 268.

неспоразума, те престанак сукоба и непријатељства према Западу. Одустати од противљења западним намерама није било нимало лако јер Запад, што ће Ћинђић убрзо увидети, није напустио стари план прекрајања постјугословенске Србије.

Зоран Ћинђић је, макар и накратко, био свестан предочене потивречности, о чему сведоче његове речи да неће прихватити ни формалну ни фактичку независност Косова. „Ми смо последњих година мислили да ћемо са обновљеним и оснаженим међународним кредибилитетом врло брзо себи обезбедити жељене плодове. Да ће свет рећи: ‘Е пошто сте сада демократска Србија, поново добијате на Косову и Метохији надлежности које сте имали’. То се већ показало као нетачно. Бојим се да се неке ствари нису битно промениле од тренутка кад сам пре седам-осам година, на једном предавању у Америци, рекао да ми тадашња америчка политика личи на Титово ‘Слаба Србија - јака Југославија’.”³⁴

Зоран Ћинђић је био изненађен и разочаран понашањем западних политичара, иако су све околности пре тога упућивале на континуирано негативну политику Запада према Србији и Југославији. За Ћинђића, суоченог са продуженим западним условима и притисцима, ипак није смело да буде икаквих изненађења. Зар њему толико омражени претходник није видовито прорекао оно што се спрема. Слободан Милошевић је, наиме, указао да би у случају успостављања власти коју подржава НАТО, Југославија неизбежно постала земља чија би територија била распарчана. „У склопу те политике распарчавања Југославије, Косово би било прва жртва. Његов садашњи статус би се прогласио за легалан и дефинитиван. То је први део Србије са којим би она морала да се опрости, не изражавајући при том чак ни наду да ће јој тај део њене земље бити враћен.”³⁵

У тексту „Ћинђићева косовска политика“ Душан Јањић износи мишљење да је тешко говорити о Ћинђићевој поли-

34 Према: Ћинђић Зоран, „Косово није монета за поткусуривање“, (текст поводом четворогодишњице убиства Зорана Ћинђића), дневник *Новости*, 13. март 2007, стр. 2.

35 Милошевић Слободан, *Прилог историји двадесетог века*, „Обраћање грађанима пред други круг председничких избора, 2. октобра 2000.“, Трећи миленијум, Београд, 28. јун 2008, стр. 268.

тици према Космету, јер је се она сводила на само неколико најаву конкретних потеза који никада нису остварени. Уз то, по Јањићевом мишљењу, Ђинђићев лични приступ се донекле разликовао од званичног става Београда, највише у оцени да време не ради за Србију,³⁶ али и да се никако не би требало препустити пасивности и чекати догађаје, већ им треба ићи у сусрет. „Ђинђић је кренуо са нечим што је изгледало као нови приступ, да Србија није опседнута територијом, али је врло брзо почео да повезује питања Републике Српске и Косова. У суштини то су биле идеје Добрице Ћосића“.³⁷

8. Ђинђићев поучак

Да ли је Ђинђићев трагични животни и политички случај ишта поучио српске политичаре? Или се његова кратковлада постмилошевићевска епизода затурила у константама двадесетогодишње геополитичке деструкције?

Као некада, и данас су мишљења о природи Ђинђићеве политичке појаве у српској политичкој јавности дубоко подељена. Док га једни не уважавају и не цене јер његову политичку појаву смештају у зону додира политике и криминала,³⁸ други га узносе и проглашавају јединим истинским реформистом у времену после Милошевића. Тако на пример,

36 Питајући се да ли је Војислав Коштуница био државник и визионар, историчар Коста Николић сматра да су догађаји Коштуницу претицали, што је указивало да нема идеју коју би доследно следно: „Када је Зоран Ђинђић од међународне заједнице затражио да хитно отпочну преговори о дефинисању коначног статуса Косова и Метохије, јер је било очигледно да је ситуација потпуно измакла контроли, Коштуница је говорио о ‘олако обећаној брзини’, и о ‘непотребном јуначењу српског премијера’ (...) Чврсто је веровао да у решавању косовског проблема време ради за Србију.“ Николић Коста, (Поповић Небојша), *Војислав Коштуница – једна каријера*, глава „Технологија власти Војислава Коштунице“, ЈУКОМ, Београд, 2006, стр. 358.

37 Упоредити: Петровић Марко, „Ђинђићева косовска политика“, дневник *Политика*, стр. 6, 14. март 2007. Видети, такође: Ђинђић Зоран, *Србија у Европи. Ауторски текстови и интервјуи*, глава „Персонална а не територијална права“, Тањуг, 2004, стр. 57-61.

38 Видети: Ивановић Живота, *Зоран Ђинђић у мрежи мафије*, глава „У мрежи подземља“, Белетра, Београд, 2004, стр. 31-135. У поговору поменутој књизи Никола Милошевић за Ђинђића каже: „Оставити грађане целе једне земље без струје и гаса, што значи и без воде, удружити се чак и са Легијом зарад рушења Милошевића и освајања власти, претварати се да сте искрени поштовалац православаља... све то потиче из једног истог душевног склопа, из једног истог извора – велике и безобзирне жудње да се освоји и задржи власт.“ Наведено дело, стр. 333.

политичарка Весна Пешић истиче да су динамику после 5. октобра обележили: „покушаји модернистичке владе и њеног председника Зорана Ђинђића да реформишу Србију и идеолошки је пројектују као државу европских вредности. Премијер Ђинђић је био свестан да је та позиција мањинска и да за њу нема политички легитимитет. Утемељење за свој пројекат налазио је у дуготрајним импулсима ка модернизацији (сви су завршили неуспехом), сопственом разумевању модерне државе и амбицији да Србију уведе у Европу.“³⁹

Критикујући уносно политичарање, парapolитику и пропагандистику овдашњих „учених“ енциклопедиста, социолог Мирјана Радојичић наводи њихове ставове и карактер скраћене Ђинђићеве етапе досократије: „Време краткотрајне Ђинђићеве владавине има се, дакле, сматрати неком врстом изузетка, реформистичког и про-западног инцидента у континуираном току српског конзервативизма и антизападнаштва.“⁴⁰

Али, наведени ставови указују на прођинђићевски пристрасну мањину. Јер, над Ђинђићевим оптимистичким илузијама одавно се наднео депресивни облак разарања јужнословенског и српског простора, оних који „ведре и облаче“ – од Бадинтера до Бајдена!?

Показало се да посао са Србијом на Балкану за америчку администрацију ни у колико није завршен пуком сменом Милошевића и његове номенклатуре. И премијер српске владе Ђинђић и председник СРЈ Коштуница су се, заправо, нашли пред видљивим и невидљивим тешкоћама одржања националног и државног континуитета, у битно промењеним политичким условима. Истовремено, постало је видљиво да се преконпоновани ансамбл транзиционе власти према политичком темељу свога успостављања односи на веома различите начине. Постпено су се формирале струје *прагматиста*

39 Пешић Весна, „Национализам немогуће државе – оквир за разумевање неуспеле легитимацијске транзиције у Србији“, глава „Покушаји промене и отпори променама“, у зборнику *Између ауторитаризма и демократије*, књига трећа, *Национални и државни интерес модерне Србије*, ЦЕДЕТ – ФЕС, Београд, 2007, стр. 68.

40 Радојичић Мирјана, *Историја у кривом огледалу. Невладине организације у Србији и политика интерпретирања скорије јужнословенске прошлости*, глава „Невладине организације у Србији и политика интерпретирања скорије јужнословенске прошлости“, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 92.

и легалиста, што је означило потребу да свако на свој начин разлучи грешке претходног раздобља, од континуалних вредности и циљева које је, у ослонцу на препознате националне и државне интересе, требало да заступају.⁴¹

Извесно време досократска олигархија, или „досманлије“ - како их је на директан и незабораван начин одредио Коста Чавошки⁴² - нису довољно разумели смишљену инерцију евроамеричке политике. У досомахијским напорима препознавала се наивна и утопична тежња да се измене ервоамеричка схватања о природи српске државе после нестанка велике Југославије. Тај узалудни посао маскиран је стално погрешним временским прогнозама часа у коме ће западне силе, под притиском убедљивих аргумената, схватити пуну истину српског питања. Потом би, наводно, промениле ставове и коначно стале на српску страну која је, ионако, са продемократском владом већ на западној страни.

9. Да ли су Милошевићева и пост/досовска спољна политика сличне?

У научним тумачењима сличности и разлика, тј. променљивости визура спољне политике Србије постоје и другачија становишта. Тако, на пример, на основу увида да су милошевићевска и постмилошевићевска, тј. досовска спољна политика, подједнако транзицијске, политиколог и американо-лог Душан Николиш сматра да су обе биле и остале неспособне да одговоре на глобалне изазове, и то из различитих побуда. Прва, јер је у ратни расплет сецесије ушла осиромашена и без савезника; друга јер је на власт дошла као позиционирана опозиција, уз обилну финансијску подршку споља, остварујући при том „трансмисиону спољну политику“ уз повиновање Вашингтону и Бриселу „налик новој Коминтерни“. Николиш у истом смеру закључује: „Између спољних политика и међународног положаја Србије (Савезне Републике Југославије – СРЈ, Државне заједнице Србија и Црна

41 Тежњу да тобоже научним путем докаже криминогену основу Коштуничине постоктобарске политике испољио је историчар Коста Николић. Упоредити: Николић Коста, (Поповић Небојша), *Војислав Коштуница – једна каријера*, део „На власти (2000-2005)“, глава „Лег(и)ализам“, ЈУКОМ, Београд, 2006, стр. 209-214.

42 Чавошки Коста, *Сага о досманлијама*, глава „Реч унапред“, Орфеус, Нови Сад, 2002, стр. 6.

Гора - СЦГ), или, једноставније а не мање тачно речено, Београда Милошевићевског, 'предтранзиционог', 'пред(не)демократског, 'комунистичког' периода, с једне стране, и Београда Ђинђићевско-коштуничевско-досовског и постдосовског, транзицијског, демократског, 'неолиберално-капиталистичког', проевроунионистичког и пронатовског (проамеричког) периода, суштински гледано, нема разлика.⁴³

Било како било, уклопљена у геополитичку замисао макро-региона тзв. Западног Балкана, Србија је „крунисана“ предкандидатским трновим венцем уласка у Европску унију. Тако је идеолошки дискурс Србије као (ваљда источног) дела Западног Балкана, уз хучну мантру „безалтернативне Европе“, тј. „уласка Србије у Европу“, постао овдашњи неизбежни услов било какве дебате о спољнополитичким стремљењима земље.

Реалност је упућивала на сазнање да се политичка, логистичка и финансијска подршка,⁴⁴ коју је Запад у претходној деценији пружао антимилошевићевској опозицији, преточила у пуну сарадњу некадашње опозиције, сада већ снаге која има стварну моћ (ДОС на власти), са западним земљама.⁴⁵ Реч је о коперниканском обрту који је уследио годину и нешто више од агресије НАТО-а на СРЈ и Србију. Заузет је нови *спољнополитички курс*, којим се и у Србији тежило што тешњој сарадњи са дојучерашњим противником, а онда и уласку у његове војне, политичке и геополитичке савезе. Србија је, дакле, на почетку досовског раздобља као транзициона земља недвосмислено тежила што бржем инкорпорисању у западни свет, уз непрекидно подсећање да је западни свет једини „нормалан свет“ чијем начину живота би сви који желе да буду „нормални“ требало да теже.

Ђинђић је био кратко време премијер Србије, само две и по године. Речено је како је његов трагично завршени премијерски мандат протекло у првој четвртини Путино-

43 Душан Николиш, Међународни положај и спољна политика у транзицији“, зборник, *Србија – 2000-2006. Држава, друштво, привреда*, уредник Миша Ђурковић, ИЕС, Београд, 2007, стр. 17.

44 О томе: Аврамовић Зоран, *Родомрци*, глава „Улога новца у политичком наступању ДОС-а“, Култура полиса-Графомаркетинг, Нови Сад, 2009, стр. 43-47.

45 О томе у целини говори књига: Маршал Тим, *Игра сенки. Петооктобарска смена власти у Србији*, Самиздат Б 92, Београд, 2002.

вог председниковања. Односи Србије и Русије у том периоду читавали су се више кроз однос Коштунице као председника Савезне Републике Југославије и Путина на челу Руске Федерације, него кроз Ђинђићев ангажман. Ђинђић је, у ствари, нескривено поентирао односе са Европском унијом, посебно са Немачком, док је Русију „препустио“ Коштуници.

Досовска структура власти се у прве три године, без сумње, далеко више ослањала на западне земље, САД и ЕУ него на Русију, према којој је испољавала обазриво уважавање. Управо у том времену настала је спољнополитичка формула (или поучак) о неупитној и потпуној *западној оријентацији Србије*. Она се, пре свих, дугује Зорану Ђинђићу који је српску (југословенску) спољну политику, помоћу „српског Козирјева“ министра Горана Свилановића, пуним једрима усмерио ка тзв. евроатлантским интеграцијама.⁴⁶ Од тада је западни топос, тачније речено *евроатлантски есхатон Србије*, упркос променама околности и глобалног односа снага, мање-више остао неупитан.

10. Заљуљани српски чун

Иако демонтирање Србије, у виду територијалног ре- дизајна и унутрашње преконфигурације партијске и тај- кунске моћи, још није било завршено, крхки српски чун је дебелим клијентским конопцима привезан уз бок западног брода. Клијентски и клијентелистички образац се запатио првенствено међу онима који су, следећи америчко циновско пловило, без већих двоумљења сматрали да ће оно да броди

46 О лику и делу некадашњег руског министра иностраних послова Андреја Козирјева занимљиве опаске исписао је његов колега са југословенско/ српске стране Владислав Јовановић „Козирјев је... настојао да покаже благо- наклоност за наше ставове и буде адвокат захтева које нам Запад рутински упућује. Од нас се стално тражило да учинимо много више да би смо добили много мање од онога што елементарна правичност и равнотежа давања и узимања налажу. Разлика између Козирјева и наших западних саговорника била је у томе што је он те захтеве прослеђивао у много бољем пакова- њу и са пренаглашавањем важности компензације коју ћемо добити, док су западни саговорници били директнији и грубљи, истичући редовно штап испред шаргарепе. Било је очигледно да је Козирјев, у суштини, био један од канала утицаја Запада на наше ставове и да је он ту улогу савесно и пе- дантно вршио.“ Јовановић Владислав, *Рат који се могао избећи. У вртлогу југословенске кризе*, глава „Политички контакти са балканским и другим земљама“, Нолит - Киз алтера, Београд, 2009, стр. 242.

таласократским океаном *ad infinitum*. Клијентски образац се, међутим, одомаћио и у унутарполитичким односима.⁴⁷

Ђинђићев прагматични ментални склоп је, наиме, рачунао на бескрајни просперитет, моћ и богатство „нормалног света“ западне хемисфере, отклањајући сваку помисао на западање у кризу њених развојних перспектива. Штавише, властити прагматични реформизам Ђинђић је схватао недвосмислено, као брзо придруживање униполарном Западу, савладавање друштвене и економске кризе и нормализовање живота у Србији.⁴⁸

Прагматични политичар, Ђинђић је, дакле, по образовању, мотивима и стремљењима био и те како уверени западњак. На траси тог од прва некритичког и еуфоричног усмерења и ослањања налазиле су се значајне препреке. Отворено питање статуса запоседнуте покрајине Косово и Метохија ометало је Ђинђићеве планове консолидовања и нормализовања прилика у Србији. Ђинђић је, наиме, попут већине досоваца, веровао да постауторитарна природа режима Србији гарантује пажљивији и увиђавнији однос Запада према косовском проблему. То уверење није одговарало стварности међународних односа и спољне политике западних сила према Србији. Оно је, заправо, више оличавало велика очекивања и неутемељена надања на српској страни него стварне могућности промене евроамеричког става.

Биће да је Ђинђић, као што је поменуто, тек пред несрећни крај живота схватио релативност и аморалну манипулативност западне политике према постмилошевићевској Србији поводом Косова и Метохије. Убијен под недовољно разјашњеним околностима у антентату марта 2003. године, Ђинђић није дочекао да види кулминацију западне дволичности - проглашење лажне албанске државе на Косову и Метохији само пет година после његове смрти. Отуда је Ђинђићева спољнополитичка „формула“ у највећој мери поуцка о непоучности историје.

47 О томе, детаљније: Вучинић Маринко, „Нагодбењаштво и клијентелизам у српској политици“, часопис *Херетикус*, стр. 245-253, бр. 3-4, Београд, 2007.

48 Упоредити: Ђинђић Зоран, *Србија у Европи. Ауторски текстови и интервјуи*, глава „Какву будућност стварамо“, стр. 187-200, и „Циљ: чланство у ЕУ“, Тањуг, 2004, стр. 270-272.

II. Коштуничин поучак

У другој постмилошевићевској фази, током два мандата владе Војислава Коштунице (2004-2008) дошло је од изразитог зближавања Србије и Русије. То се догодило усред драматизованог косметског проблема, у депримирајућим условима пропалих Бечких преговора,⁴⁹ одбацивања долазног Ахтисаријевог плана и наговештаја скорог проглашења косовске независности од стране про/албанске групације. Русија је у одсудним тренуцима подржала кључне српске ставове, а Србија се у дипломатским акцијама у већој мери ослонила на Русију.

Некадашњи премијер у својим изјавама и интервјуима није крио наглашену склоност ка Русији. Тако је једном приликом рекао: „Русија је заиста прави пријатељ Србије. Онај који то не види из неког свог разлога, острашћености или заслепљености, тај неће умањити значај Русије, већ ће само показати да није свестан да релевантан живот пролази мимо њега. У сваком случају Србија мора бити пријатељ Русије, и Србија никада неће бити део било чије кампање против ове земље.“⁵⁰

Ненадано преусмерење је дочекано „на нож“ међу прозападно оријентисаним активистима „трећег сектора“. Тако је, рецимо, правница Весна Ракић Водинелић указала да је „немили догађај“ настао као резултат спајања питања уласка Србије у ЕУ и нерешеног статуса Косова. На тај начин се десио стратешки заокрет Србије према Русији и само у оним њеним вредностима које је Коштуница сматрао значајним за Србе. „То нису вредности руске културе, књижевности, храбрих појединаца и цивилних група које се боре за људска права и против сваке опресије. Оно што је била инспирација за овај заокрет јесте идеја поново успостављене империјалне Русије, негирање вредности секуларизма путем интерференције цркве у државу и друштво (какво се овде сматра пожељним), повезаност и блискост по ‘крви’, језику и са ауторитарним навикама.“⁵¹

49 О томе: Самарцић Слободан, „Беч као доброћудни Рамбује“, часопис *Призма*, ЦЛДС, Београд, 2003, стр. 13-21.

50 Коштуница Војислав, „Стојим иза својих речи“, интервју, недељник *Печат*, бр. 10, 25. април 2008, стр. 11.

51 Ракић Водинелић Весна, „Повратак у историју“, (2008). Дуступно на адреси: www.pescanik/net/content/view/322/122

Још више озлојеђености у поменутој групацији изавале су изјаве највиших руских званичника. О томе да Русија недвосмислено подржава српске ставове, изјаснио се у више наврата и тадашњи председник Путин. Почетком 2008. он је поручио представницима Запада: „Зар се ви Европљани не стидите да истим питањима прилазите са тако двоструким стандардима? Подршка једностраном проглашењу независности Косова и Метохије неморална је и противправана. Територијална целовитост држава је темељни принцип међународног права. Постоји Резолуција 1244 о територијалној целовитости Србије и то треба да се поштује. (...) Треба да постоје јединствени принципи. Ако будемо поступали према политичкој сврсисходности, служећи интересима одређених земаља – срушиће се међународно право и заједнички поредак.“⁵²

12. Потребна еквиливанца

У Коштуничиној етапи прокламована је *војна неутралност Србије*. Такође су одшкринута врата првим руским банкама и финансијском капиталу за пословање на српском тржишту.⁵³ Оба потеза нису наишла на једнодушно повољан пријем, будући да је на српској политичкој и привредној сцени до тада превладавала једнострано оријентисана, услужна прозападна опција која није била расположена према руском економском а поготову политичком упливу. Штавише, владајући (екс)досовски лидери, партије, интересне групе и лобији, који су остваривали пресудан утицај на српску политику и економију, биле су и остале својим управљачким врховима клијентски везане за пласирани западни капитал и економске интересе. Од њих се, као страсно сврстаних актера, није могло очекивати чак ни минимално саглашавање са отварањем врата руским економским чиниоцима, нити заузимање става било какве, па ни војне неутралности Србије.

Српско/руско приближавање и долазак руских финансијских организација није одговарало заступницима и ко-

52 Извод из Путинове годишње конференције за новинаре одржане 14. фебруара 2008.

53 Видети, вест о уласку руских финансијских институција у Србију: „Прва банка са руским капиталом. Московска банка добила одобрење НБС за оснивање банке у Србији“, дневник *Блиц*, 4. март 2008, стр. 12.

рисницима западног капитала и деташираним сарадницима (курсистима) Светске банке и Међународног монетарног фонда. Они су, као клатећи „привесци“ профитаблних корпоративних интереса, морали пажљиво да слушају упозорења која су долазила из органа и институција Европске уније, али и са друге стране океана. Та упозорења су указивала да није zgodно, штавише да је неприхватљиво да се кључни српски ресурси и инфраструктурни објекти нађу у руском власништву, нарочито у часу када се Србија мешкољи у чекаоници, као нестрпљиви (пред)кандидат за евроатлантске интеграције. При свему се мислило на хидро и термоелектране, нафтоводе и гасоводе, саобраћајну мрежу, речне луке, аеродроме, јединог српског ваздушног превозника, металску и хемијску индустрију и сл.

Коштуница, који се нашао пред великим опозиционим изазовима, ипак је, бар на кратко време, успео да унесе релативну меру спољнополитичке еквидистанце која је претпостављала условни европски али не и апсолутни евроатлантски смер интеграције Србије. У конкретним условима погоршаних прилика на Косову и Метохији то је значило какву-такву примену концепта војне неутралности,⁵⁴ али и интензивирање сарадње на политичком и економском плану са Руском Федерацијом и земљама које подржавају српску политику поводом Косова.

У погледу српског става према политичком и правном статусу Косова и Метохије, Војислав Коштуница се придржавао начела које је истицало историјски и етички једини могући редослед: „Косово... па Европа!“ Прецизно политичко одређење интеграционог редоследа уједно је значило одустајање од европске опције Србије уколико Европска унија, упркос свему, задржи проалбански и антисрпски став, нада-

54 Коштуничин ДСС је овако одредио концепт војне неутралности: „Војна неутралност Србије и јачање одбрамбене способности земље представљају сигуран гаранат очувања суверенитета и територијалног интегритета земље. Војна неутралност, осим тога, спречава да Србија ратује а Срби гину по ратиштима широм света за туђе војне и геостратешке интересе. Независност и слобода земље су најважнији циљ државотворне политике Србије.“ Видети: Тачка 4. *Начела националне политике за будућност Србије*, Демократска странка Србије, Београд, 15. фебруар 2009. Према: дневник *Политика*, 15. фебруар 2009, стр. 5.

ље штитећи изградњу лажне албанске државе на тлу јужне српске покрајине.⁵⁵

13. Постоји ли „тадићизам“?

Борис Тадић је на председнички положај дошао на изборима, као што је на изборима демократски реизабран. Између председника Тадића и премијера Мирка Цветковића не постоји ни приближно сличан однос као између Медведева и Путина. Тадић, у оквиру уставних овлашћења, репрезентује земљу, док се премијер Цветковић скоро и не појављује на спољнополитичком хоризонту. На дипломатском плану, првенствено запослен проблемима Косова и Европе, доминира агилни министар Вук Јеремић.

Говорило се о *стамболићевству*, *милошевићевству* и *ђинђизму*, да ли онда може бити речи и о *тадићизму*? Тешко би се могло рећи како је Борис Тадић творац препознатљиве идеологије и политике „тадићизма“. Већина још увек сматра да је Тадић условни унутарпартијски настављач „ђинђизма“. Као политичка личност, Борис Тадић је у групи српских политичара који су на врх доспели као следбеници, „настављачи дела“ и „заменици“ привремено и трајно одсутних лидера: Борис Тадић - Зорана Ђинђића;⁵⁶ Томислав Николић - Војислава Шешеља; Ивица Дачић - Слободана Милошевића. „Наследници“ су се у међувремену, на различите начине додуше, постарали да своју политичку персоналност ставе у први план. У локалним приликама то је само могло да значи *демилосевићизовање* СПС-а⁵⁷ и *дешешелџизовање* СРС-а, али се на исти начин није одвијало у ДС-у. У јавности је, наиме, запажена тежња ка изградњи политичког култа Зорана Ђинђића.

55 О томе: Коштуница Војислав, *Одбрана Косова*, глава „Проглашење лажне државе под старатељством САД и ЕУ“, „Филип Вишњић“, Београд, 2008, стр. 210-214.

56 Можда је и пре појаве Бориса Тадића међу (анти)ђинђићевцима у ДС-у постојао латентни „тадићизам“?

57 Вук Драшковић је својевремено запазио основну тешкоћу српских социјалиста: „СПС би да се преуда за Европу, а неће да се разведе од мртвог Слободана Милошевића“. Драшковић, међутим, није погодио да ће Дачићев тим реалтивно брзо и темељно да ревидира спољнополитичке ставове СПС-а. Видети: Драшковић Вук, „Десно - на извор по воду“, интервју, дневник *Правда*, 2. септембар 2008, стр. 8-9.

Важнији од свих ипак, био је и остао однос Бориса Тадића према продемократском ривалу лидеру ДСС-а Војиславу Коштуници. У ствари, Тадићев унутарполитички концепт огледао се у троструком односу:

- 1) маргинализовање продемократског ривала ДСС и народњака;
- 2) сусретљива коалициона отвореност према СПС-у;
- 3) оштар антирадикалски став према СРС-у, уз опрезно отварање према СНП-у.

Председник Тадић је у односу на некадашњег премијера Коштуницу поступао дисконтинуално. Пре свега, релативизовао је спољнополитичке резултате Коштуничине владе. На плану односа према косовском проблему, уместо начела „Косово... па Европа“, отпочела је примена политичке и правне тактике кретања на „двоструком колосеку“, по начелу „И Косово и Европа“, без ултимативног одустајања од „европског пута“ зарад неиспуњења косовског предуслова. Иако је одпрва одбијао спровођење мисије ЕУЛЕКС, залагао се за останак мисије УН УНМИК, Борис Тадић је, користећи умешност и реторичке наступе министра Вука Јеремића, под притиском Европе и Америке, ипак пристао на протекторатско присуство Европљана.⁵⁸ Тако је Европа Уније отпочела живот бриселског протектората на древном тлу Србије.

14. Тадићев поучак

Ако не постоји „тадићизам“, на који начин, онда, може да се обликује и примењује Тадићев поучак? Текућа политичка реалност указује на спровођење спољнополитичких замисли председника Републике Србије Бориса Тадића. У деоби моћи између позиције и опозиције не тако јаку превагу има коалиција за Европску Србију. У подели моћи унутар извршне власти између председника и премијера, који потичу из истог партијског састава, нема двоумљења око тога да главну реч о питањима спољне политике води председник Републике. Иако је успостављен полупредседнички систем, оперативне послове врше премијер и ресорни министар, док

58 О нечелним питањима европских мировних мисија, видети: Тодоровић Јелена, „Улога Европске уније у изградњи мира“, глава „Мисије на Балкану“, (посебно мисија ЕУЛЕКС на КиМ), *Политичка ревија*, бр. 1, Београд, 2009, стр. 145.

председник одређује стратешке правце и доноси коначне одлуке.

Али, управо је у трећој постмилошевићевској фази председничке администрације Бориса Тадића (и тек делимично В. Коштунице), која још увек траје, дошло до осетних промена у односу на претходно раздобље. Прво се догодило од Србије и Срба у обе земље нежељено раздвајање Србије и Црне Горе 2006. године, чиме је престао последњи јужно-словенски државни савез.⁵⁹ Затим је путем Бечких преговора и наметања Ахтисаријевог плана актуализовано питање косметског статуса пре испуњених стандарда. Да би напослетку, у волунтаристичкој, синхронизованој и противправној операцији, Албанци са Косова и Метохије марта 2008. на стваран начин прогласили лажну независност.⁶⁰ Потом је у координисаној и јакој албаноамеричкој кампањи квазидржавна косовска креатура призната од педесетак земаља света и велике већине чланица ЕУ (осим Шпаније, Румуније, Словачке, Грчке и Кипра).

Српски дипломатски ослонац на Русију је суштински задржан, али са нешто више отупљивања бриди косовског „или-или“ односа. На српској страни такав приступ је означио наглашенији проевропски дискурс и померање политичких акцената са заострене дипломатије ка компромисним формама међународноправне иницијативе. То се, пре свега, односи на дипломатску акцију усмерену ка значајним земљама лобистима и Међународном суду правде у Хагу, коме је поднет захтев за мишљење са обилном експертском документацијом од више стотина страна.

При крају кохабитационог периода председник Борис Тадић је са премијером Војиславом Коштуницом испољио начелну отвореност Београда према Москви, што је манифестовано заједничким московским сусретом са Димитријем

59 Томе је у целини посвећена књига: Кнежевић Милош, *Изневјерена држава. Србија и Црна Гора у времену разлаза*, Институт за политичке студије, Београд, 2007, стр. 1-566.

60 Као политичко и правно предупређење евентуалне сепарације КиМ од Републике Србије, које се потом одиста и догодило, реаговала је Скупштина Србије која је донела Резолуцију којом не признаје ефекте таквог чина. Видети: *Резолуција Народне скупштине Републике Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије*, донета 26. децембра 2007. године. Доступно на адреси: <http://www.parlament.sr.gov.yu>

Медведевом и Владимиром Путином. На том далекосежно важном сусрету потврђени су планови изградње гасовода Јужни ток, али и друге намере руско/српске економске и политичке сарадње.

У том часу је изгледало као да Србија, под притиском околности, прагматично мења спољнополитички курс, који је до тада био једнострано окренут ка западној страни. Ваљало је уважити диверсификовање и уравнотежавање моћи у Европи и свету, које је настало снажењем Кине и опоравком и јачањем Русије. Србија, а тиме и Тадић као њен председник, једноставно речено, нису могли да превиде битно промењене контуре руске спољне политике према Европи, Америци и Балкану.⁶¹

15. Србија без изразитог руског фаворита

Тадићев спољнополитички поучак није настао мирним усаглашавањем, већ у политичким, партијским и лидерским надметањима око аутентичне идеје спољне политике Србије. С обзиром на све наглашеније унутарполитичко ривалство две продемократске групације окупљене око Тадића и ДС-а и Коштунице и ДСС-а, однос једне и друге према Русији постао је изборни адут. Највеће и најјаче странке у Србији истицале су тесне партијске везе и топле односе својих лидера са Русијом, у настојању да освоје што више симпатија бирачког тела.⁶² Тако је руска благонаклоност и подршка одједном постала јак адут на изборима, што је била и остала крајње ретка појава у источноевропским транзиционим земљама.

Русија, међутим, имајући исувише балканског искуства, нарочито у променљивим, па и изненађујућим токовима јужнословенског и српског питања, није сматрала потреб-

61 Видети, званичну веб страницу председника Руске Федерације: „The Foreign Policy Concept of the Russian Federation“. Доступно на адреси: <http://www.kremlin.ru/eng/text/dosc/2008/204750.shtml>

62 Председник Русије Владимир Путин је упутио рођенданску честитку Борису Тадићу 14. јануара 2008, а Војиславу Коштуници писмо пред изборе 4. маја исте године. И док су једни истицали да се ради о пуком протоколу са две пријемне адресе, који се не уздиже изнад уобичајних дипломатских формулација, други су указивали да су „лична писма“ више од рутинског обраћања. У оба наврата сучељене партијске скупине су истицале повлашћени положај и наглашену подршку Кремља, иако су писма била само јавни и учтиви знак руске подршке не само Србији у целини, него и властитим принципима.

ним да пружи пресудну подршку само једној страни. Русија је пружила подршку свим оним политичким групацијама и партијама у Србији које су испољиле жељу за побољшањем руско/српских односа. То се подједнако односило на Тадића, Коштуницу и Николића, од којих ниједан, упркос својим жељама, није био привилегован као искључиви руски фаворит у изборним надметањима. А управо су три поменути лидера најснажнијих странака (ДС, ДСС и СРС) читавала сличности и разлике у српском опажању места и улоге руског чиниоца у савременој Србији.

Томислав Николић на оперативном челу Отаџбинске управе, тада још увек јединствених српских радикала (СРС), у својству заменика лидера странке Шешеља, отворено се залагао за државни и војни савез Србије са Русијом, неулазак Србије у Европску унију и НАТО и уступање простора за руске базе у Србији.⁶³

Војислав Коштуница је био умеренији, захтевајући боље односе са Русијом, војну неутралност и одлагање а можда и одустанак од пријема Србије у ЕУ.

Борис Тадић је, у том часу, са председничког положаја заузео средњу или компромисну позицију, што је значило да Србија свакако треба што више да сарађује са благонаклоном Москвом, али да при том, истовремено, никако не би смела да одустане од свог „европског пута“, који не претпоставља пребрзи српски улазак у НАТО. Ослонац за такав „и-и“ став Тадић је проналазио у подељеном расположењу српског јавног мњења према проблему укључивања Србије у евроатлантске интеграције.⁶⁴

16. Мањкава тактика „и јаре и паре“

У политици се, очигледно, не може све постићи одједном. Градуализам је суштински важан, нарочито у замршеним стварима које захтевају временско планирање не само на

63 Николић Томислав, „ЕУ отима и понижава, Русија помаже“, интервју, *Politika online*, 10. јун 2007. Доступно на адреси: <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/t27907.sr.html> Такође: Николић Томислав, „Руска база на Копанонику или Пасуљанским ливадама“, дневник *Блиц*, 19. децембар 2007.

64 Консултовати једно од бројних истраживања јавног мњења о односу грађана Србије према евроатлантским интеграцијама. На пример: „Јавно мњење Србије о евро-атлантским интеграцијама“, Медијум Галуп. Доступно на адреси: <http://www.atlanticcouncil.org.yu>

маркетиншком нивоу потребног „тајминга“, него и на много дубљем нивоу осмишљене хронополитике.

У прилог кондиционалној источно/западној и евро/руској двостраности у приступу Бориса Тадића донекле говори и размишљање историчара Мирослава Јовановића: „Јединствена могућност која данас стоји пред Србијом је - *у Русија и ЕУ*. Друга варијанта у савременој српској политици једноставно није могућа. Са једне стране, уколико сви суседи Србије уђу у ЕУ и НАТО, чему сви теже, а неки се тамо већ и налазе - потпуно је илузорно тражити перспективе Србије ван ЕУ. Русија, са своје стране, нити хоће, нити економски може заменити ЕУ.“⁶⁵

Да сви не мисле баш тако, постарала се да укаже социолог Мирјана Радојичић.

Разматрајући идеје овдашњих западњака, ауторка сумира заједничке ставове евроатлантских татора и атлантизујуће истуторисаних: „У евроатлантски свет Срби ће, дакле, бити добродошли тек након вишегодишњег, а можда, наглашава се, и вишедеценијског етно-карактерног дисциплиновања (‘денацификација’) и политичко-културног ресоцијализовања (‘катарза’), под протекторатом, односно једном врстом колонијалне управе међународне заједнице.“⁶⁶

Озваничени „и-и“ приступ у погледу крајњих циљева у односима Србије према ЕУ, САД, НАТО, Русији и Косову и Метохији, очигледно наилази на многе критике спољних и унутрашњих опсервера и актера српске политике.⁶⁷ Већини је било несхватљиво, прво, „стављање у исти кош“, а потом дипломатско „раздвајање питања“ Косова и Европе. Тежња

65 Јовановић Мирослав, „Две Русије: о два доминантна дискурса Русије у српској јавности“, глава „Савремена дилема: Србија - ЕУ vs. Србија - Русија?“, стр. 42, Трећи извештај пројекта *Праћење руско-српских односа*, Isac fond. Доступно на адреси: www.isac-fond.org

66 Радојичић Мирјана, *Историја у кривом огледалу. Невладине организације у Србији и политика интерпретирања историје јужнословенске прошлости*, глава „Невладине организације у Србији и политика интерпретирања историје јужнословенске прошлости“, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 99.

67 Понеки, као Снежана Кресоја, председница Центра за политику и евроатлантско партнерство, критиковали су „и-и“ политику српске власти са становишта одбацивања косовског баласта и релаксираног уласка у НАТО и ЕУ. Видети: Кресоја Снежана „Стратегија привида. Суочавање Србије са ефектима политике ‘И Европа и Косово’“, дневник *Данас*, 1. септембар 2008, стр. 8.

раздвајања се, наиме, остваривала у оделитом „решавању“ два посебно дефинисана проблема (Европе и Косова). При том се инсистирало на њиховој посебности и неспојивости, да би се - гле чуда! - у „визионарском“ закључку тврдило да ниједан од та два проблема не смета један другом у остварењу коначних циљева: повратка Косова у Србију и уласка Србије у Европску унију?! Оно што је стварно немогуће, медијски је преображавано у реалполитичку могућност.

Управо то је, на упрошћен начин, приметио један од својевремено значајних чинилаца српске политике, бивши амерички амбасадор у Београду Мајкл Полт, који је српској јавности и политичарима поручио: „Не можете да кажете НАТО је наш непријатељ, бомбардовао нас је, хоће да нам отме део земље, а ми хоћемо да се укључимо у НАТО, ЕУ нам је непријатељ, хоће да нам узме 15% територије, а хоћемо да се укључимо у ЕУ. Не можете да имате и јаре и паре, морате да се одлучите где сте.“⁶⁸

17. Трајно ниска цена Србије у перманентној кризи

Србија, као прикраћена држава, не престаје да живи у кризи. Грађани Србије су се у тој мери навикли на кризу, тако да многи ни не успевају да замисле сопствену земљу као изванкризну, стабилну и просперитетну. Кризно обележје унутрашње и спољне политике траје предуго, више од две деценије. Политичку деструкцију пратило је не мање снажно економско разарање потенцијала земље и приватизациона пљачка преосталих националних ресурса.

Образложене критике стања у земљи су се, пре свега, тичале неуочљивих националних и државних приоритета. Од превелике помоћи није било ни изједначавање по важности „уласка Србије у Европу“ и „повратка Косова у Србију“, када је била лако видљива подређеност српске стране у оба погледа. Агенс дискриминације и инфериоризовања Србије је била и остала ЕУ која у делу политичке елите Србије и даље фигурише као високи интеграциони идеал. На питање: шта је важније за Србију „повратак Косова“ или „улазак у Европу“? изостаје јасан и одлучан одговор. То што се најчешће чује да је важно „и једно и друго“, не може да буде превелика утеха при околностима када спољни фактори од

68 Према: Б 92, 1. април 2007.

Србије непрекидно траже све нова и нова изјашњења и доказе дисциплине и лојалности. Услед тога, а без потребне политичке воље, Србија је запала у стање оклевања, колебљивости и нећкања!?

Србија се у овом часу налази у економској и политичкој ситуацији презадужене и незапослене земље, чији политички и власнички изабраници памет своје визије исцрпљују у све већем позајмљивању новца и зацртавању будућности на (не)одложено плаћање.⁶⁹

Иако је концепт омнипотентног тржишта и дерегулације, базиран на виртуелном капиталу, те монетаризацији и фискализацији свих квазијекономских токова, на Западу на издисају, у Србији се и надаље, без икакве свести о анахронизму и неефикасности, увелико примењује. У томе се огледа безнадежна заосталост и пароксијализам економске политике која ништа не чини да превлада стање деиндустријализације и деаграризације земље која је изазвала велики раст незапослености, пад националног бруто производа, укратко - застој и опадање.

Србији је одузето Косово - а требало би на било који начин да га врати! Србија није у Европи (Уније) - а хоће у њу што пре да уђе! Србија нема довољно новца - а требало би што више да га добије! Јер, новац као да је све, или замена за све!⁷⁰ Хтело се или не хтело, то су три кључна, патетична или прозаична, свеједно, спољнополитичка мотива савремене Србије!

Милош Кнежевич

СЕРБИЈА НА ПЕРЕКРЕСТКЕ «ВОСТОК-ЗАПАД» Србская политика – прозападная ориентация и русофилия.

Резюме

Принципиальная позиция России относительно до сих пор неразрешенной проблемы статуса Косова и Метохии оказывает Сербии огромную помощь в ее дипломатических

69 Видети: Грк Снежана, „Србија у зони рецесионог сумрака“, глава „Губитак економске независности и политичког суверенитета“, стр. 157-163, *Српска политичка мисао*, бр. 1, 2009, Институ за политичке студије, Београд, 2009.

70 О томе: Анђелковић Драгомир, *Српски национални мазохизам. Од југословенства до евроатлантизма*, глава „Кредити су ‘срце’ Србије“, Алтера, Београд, 2008, стр. 155-164.

попытках мирным и правовым путем вернуть провинцию с состав государства. Однако, с другой стороны, поддержка России ставит перед Сербией нелегкую задачу профилирования внешнеполитической ориентации и определения собственного геополитического положения. Если предположить, что поддержка со стороны России относительно КиМ отсутствует, стремления Сербии к евро-атлантической интеграции, вероятно, были бы более серьезно оправданы. В сложившейся же ситуации российская поддержка создает следующий расклад: проалбански настроенные западные страны оспаривают основные желания Сербии, тогда как Россия эти желания поддерживает. В тандеме с Россией, которая обеспечивает дипломатический тыл, Сербия на международной арене больше не представляет собой одинокое государство без собеседника, партнера и союзника. Россия, несомненно, оказывает Сербии поддержку в отношении проблемы Косова и Метохии, тем не менее, одинаковая на первый взгляд российско-сербская позиция относительно обозначенной проблемы не лишена определенной нерешительности. Прежде всего, сюда относится необходимость тщательного анализа сложившейся ситуации сербской стороной – необходимость распознать своих союзников и противников, а также определить реальные возможности собирательной «и-и политики», которую ярко демонстрирует девиз «И Европа, и Косово». Помимо этого, очевидно, что российская сторона требует от Сербии определенных усилий в соблюдении основ международного права и правил политической морали на том уровне, который представила Россия в период путиновского обновления своей глобальной мощи и усилившегося влияния в Европе и на Балканах. Данное требование ясно выражено девизом-рекомендацией: «Русские не могут быть большими сербами, чем сами сербы!», или «Сербь, в любом случае, должны быть большими сербами, чем русские!».

Ключевые слова: Сербия, Россия, Европейский Союз, статус Косова, сецессия, внешнеполитический урок, евроинтеграция, эквидистанция, нейтральность.

